

نمونه‌هایی از تحلیل‌های زبانی در فلسفه اسلامی

رضا اکبری

دانشگاه امام صادق (ع)

خلاصه:

توجه به آثار فلسفی و کلامی در حیطه اسلامی نشان می‌دهد که فیلسوفان و متکلمان مسلمان در مواردی برای حل یا منحل کردن مسائل فلسفی، ارائه یک نظریه جدید یا نقد نظریه ای موجود، از تحلیل‌های زبانی استفاده کرده‌اند. ملاصدرا در تحلیل ادله اثبات وجود ذهنی به تبعیت از برخی متکلمان با ارائه دو نوع صورت‌بندی از جمله «هر سیمرغ پرنده است» معتقد است که این جمله، در یک صورت بندی، جمله‌ای کاذب، و در صورت‌بندی دیگر جمله‌ای صادق اما قاصر از اثبات وجود ذهنی است. صورت‌بندی نخستی که او ارائه کرده به صورت‌بندی راسل در مواجهه انتقادی با نظریه ماینونگ در شیء پنداری امور معدوم بسیار قرابت دارد؛ به همین دلیل، صورت‌بندی راسل از جملاتی همچون «پادشاه کنونی فرانسه طاس است» و «کوه طلا سنگین است» را می‌بایست در دیدگاه‌های قدیمی‌تر جستجو کرد. فیلسوفان و متکلمان مسلمان جملات ناظر به علیت در اعدام را در قالب جملات ناظر به نفی علیت میان دو امر وجودی صورت بندی کرده و لذا نافی علیت در اعدام می‌شوند. گاه نیز جملات ناظر به علیت در اعدام به جملاتی معرفت‌شناختی که ناظر به نحوه علم ما به یک واقعیت خارجی است صورت‌بندی می‌شود. در این صورت‌بندی نیز علیت در اعدام به عنوان یک علیت عینی نفی می‌شود. شاید اثرگذارترین تحلیل‌های زبانی در مواجهه با مسائل فلسفی را نزد فیلسوفان و متکلمان مسلمان، می‌بایست در مسئله مشتق جستجو کرد. عده‌ای از آنان با مرکب دانستن مشتق از ذات و مبدأ اشتقاق، مصداق‌داری وجود را انکار کرده‌اند. در مقابل عده‌ای با تحلیل مشتقاتی همچون «حداد» (آهنگر)، «تامر» (خرما فروش) و «لابن» (شیر فروش) و شبیه‌انگاری کلمه «موجود» با این نوع مشتقات، نظریه وحدت‌انگاری وجود و کثرت‌انگاری موجود را ارائه کرده‌اند. عده‌ای نیز با تحلیل زبانی خاصی که از مشتق ارائه کرده‌اند ضمن پذیرش مصداق عینی برای وجود،

کثرت وجود را در عین وحدت آن پذیرفته‌اند. استفاده فیلسوفان و متکلمان مسلمان از تحلیل‌های زبانی در مواجهه با مسائل فلسفی و کلامی محدود به این موارد نیست. لذا سه مورد ذکر شده در اینجا صرفاً سه نمونه از نمونه‌های متعددی است که در فلسفه و کلام اسلامی مورد توجه بوده است.

زمان: دوشنبه، ۲۷ دی ۱۳۹۵، ساعت ۱۶ الی ۱۸

مکان: میدان شهید باهنر، پژوهشگاه دانش‌های بنیادی (مرکز تحقیقات فیزیک نظری و ریاضیات)،

پژوهشکده فلسفه تحلیلی، سالن شماره ۱